

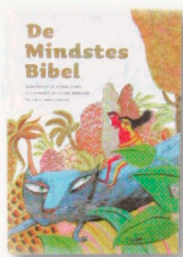
„De Mindstes Bibel“ – et lykkeligt samarbejde

af PIA JØNSSON

I 2008 udkom en ny dansk billedbibel for de 3-6-årige. Den er blevet til i et usædvanligt tæt samarbejde mellem forfatter, illustratører, grafisk designer og forlag. Resultatet er en sprudlende bog fuld af gode historier og visuelle overraskelser, der appellerer til både de mindste og de største læsere.

„Luk dine øjne, og forestil dig, at der slet ingenting findes“. Sådan lyder det i indledningen til Det Gamle Testamente i *De Mindstes Bibel*, der udkom på Bibelselskabets Forlag i 2008. På næste side får vi så syn for sagn, hvis vi alligevel skulle snyde og kigge, for den er „bælgmørk“. Men heldigvis går Gud på de følgende sider i gang med sit skaberværk, der ud over lys blandt andet tæller et mylder af dyr, som Gud tilsyneladende har øvet sig på at finde formen på i en række skitser på noget, der ligner regne- og karduspapir. Turtelduerne ser vi dog ikke, om dem hører vi blot, at de „bare sad og kiggede forelsket på hinanden“. Så bliver Adam skabt. Sort, hvorefter hans hudfarve veksler mellem rød, blå, gul og lyserød.

Og sådan er *De Mindstes Bibel* hele vejen igennem fuld af pudsige visuelle påfund, referencer og underfundige ordspil. Der er nok at gå på opdagelse i og reflektere over – både for de mindste og de største. De i alt 54 genfortællinger fra Det Gamle og Det Nye Testamente fungerer i et usædvanligt fint samspil med illustrationerne, der både understøtter og bygger videre på teksterne. Men bogen er også resultatet af et teamwork, hvor de medvirkende har nydt godt af at ping ponge om form og indhold fra dag 1.

Men Kain kunne ikke komme af med sine grimme og mørke tanker. Han hadede sin lillebror mere end 'ogmindst'! En dag Kain og Abel var ude på marken, og de i tattersene på hinanden. Kain blev så vred, at han endte med at slå Abel ihjel.

Oppe fra himlen buldrods Guds stemme som et tordenvejr:
 – Hvad er det dog, du har gjort? Jeg kan se Abels blod på jorden!
 Du kan ikke være sammen med andre mennesker, når du står ihjel! Nu må du gøre flytning.

– Jamen, så kan I da jo slå mig ihjel, sagde Kain.
 – Nej, jeg lover, at jeg nok skal passe på dig, sagde Gud.
 Og i Kains pande satte Gud et mærke, som skulle beskytte ham mod det onde.

Alligevel var Kain uheldig. Han holdt sine hænder op for ansigtet og skammede sig. Men det var for sent. Abel var død. Kain måtte med det samme flygte bort fra de dejlige marker med det fede korn. Og langt væk fra sin mor og far.

Historier om livet for småfolk

„Vi manglede en børnebibel til de allermindste, og med *De Mindstes Bibel* har vi fået en komplet kollektion.“ fortæller redaktøren på bogen, Lene Trap-Lind fra Bibelselskabets Forlag: „Og fordi vi fra starten tænkte, at bogen skulle være anderledes end andre børnebibler på markedet, var vi åbne overfor, at arbejdsprocessen med den også blev det“.

Forfatteren Synne Garff blev hyret til at skrive den nye bibel for små børn. Hun havde længe ønsket at skrive noget teologisk, og hendes tidligere bøger overbeviste forlaget om, at hun var den rette til at løfte opgaven. „Vi var enige om, at der skulle være den rigtige blanding af humor, spænding og alvor. Rent sprogligt sker der et kvantespring fra man er tre, til man er seks år, så for at finde det rette niveau og den rigtige sprogtone, læste jeg højt for mine to yngste sønner under hele processen“, forklarer hun. „Jeg havde ingen bestemt teologisk vinkel, men det var spændende at udvælge historierne. Et net blev spredt ud af musts – man kan jo ikke springe korsfæstelsen over! Og bogen skulle jo afspejle det liv, vi lever med og mod hinanden. Vi ville have så stort et følelsesregister med som muligt.

Jeg læste de 54 udvalgte tekster igen og igen, og så dykkede jeg ellers ned i prædikener og opbyggede et helt lille bibliotek med teologisk litteratur for at finde min egen fortolkning og vinkel på hver enkelt fortælling“.

Alle kan sagtens være med, mener Synne Garff: „Historierne beskriver vores menneskeliv på en måde, der ikke fordrer et særligt livssyn. Ateister kan sagtens have fornøjelse af *De Mindstes Bibel*. Kristendommen er vores historiske og etiske fundament. Er der noget nyt under solen, når alt kommer til alt? Næ, vi er jo lige så misundelige og forfærdelige og barmhjertige og kærlige, som vi altid har været. Og vi skal alle sammen dø. Livets mere alvorlige sider giver historierne et naturligt springbræt til at tale med mindre børn om. Børn er nysgerrige og sprængfyldt med eksistentielle spørgsmål“.

Fælles projekt fra begyndelsen

Da aftalen med Synne Garff var kommet i stand, tilbød forlaget Cato Thau-Jensen at illustrere værket. Da Cato Thau-Jensen i forvejen havde et tæt samarbejde med illustratorkollegaen Lilian Brøgger, foreslog han hende og forlaget, at den nye børnebibel skulle være et fælles projekt. Og det sagde begge parter ja til.

„Vi vidste, at vi gerne ville lave noget, der kunne inddrage barnet aktivt i historierne, og at tekst og billeder skulle supplere hinanden og hænge tæt sammen“, forklarer Lene Trap-Lind, der var redaktionel tovholder hele vejen igennem, „så da valget af forfatter og illustratører var på plads, faldt det naturligt at få grafikerens Maria Lundén, der havde arbejdet sammen med de to illustratører tidligere, med på projektet, så hun fra starten kunne bidrage med sine ideer til layoutet. Maria Lundén foreslog som det første, at vi viste de ti plager, som børnene så kunne finde og tælle i en krukke. Så var vi i gang!“

Lilian Brøgger og Cato-Thau Jensen kunne have gjort en dyd af at få deres illustrationer til at ligne hinanden for at gøre bogen så homogen som muligt. Eller de kunne have tilstræbt at gøre deres udtryk så forskellige som muligt for at skabe variation. De valgte i stedet en mere usædvanlig tilgang. „Oftede tegnede vi på de samme illustrationer“, fortæller Lilian Brøgger. „Kriteriet for processen var fra starten den mindste modstandsvej, så kritik var forbudt. Vi tunedede os ind på en fælles stil, og så byttede vi tegninger, når vi hver især løb sur i det. Det var rigtig godt og givende, for vi tænker meget ens. Det gik især op for os, når vi sad parallelt og lavede storyboard på den samme historie. Så havde vi tænkt nogle af de samme tanker og kunne tage det bedste fra hver“.

*Lilian Brøgger:
„Cato har tegnet
Goliats tissemand
som en vandhane,
og han ligner en ork
fra en helt anden
historie“. (Næste
opslag)*

Men Kong Saul fik hurtigt nye bekymringer. Israelitterne var nemlig i krig med filistrene, et folk, som boede ude ved havet. Filistrenes stærkeste mand hed Goliat. Han var KÆMPESTOR!

Goliat så ud som om, han var lavet af metal, for hans krop var dækket af hjelm, brynje og benskinner.

– Bare kom an! råbte kæmpen og grinede, mens han fægtede med sit sværd. Men det skulle israelitterne ikke nyde noget af.

Tre af Davids brødre var soldater og med i krigen mod filistrene. En dag kom David ud for at besøge dem. Da David hørte Goliats praleri, sagde han:

– Hvad bilder han sig ind? Ham kunne jeg godt tænke mig at lukke munden på.

– Glem det! sagde hans brødre vredt. – Dine arme vil knække som strå. Ham kan ingen klare.

Men kong Saul fandt ud af, hvad David havde sagt og fik ham hentet. David var helt sikker i sin sag og erklærede:

– Jeg vil kæmpe mod Goliat. Saul rystede på hovedet:

– Jamen, du er kun en dreng. Hvad vil du dog stille op mod sådan en stærk mand?

– Jeg vil slå ham ihjel, ligesom jeg har slået mange bjørne og løver ihjel, fordi Gud hjalp mig, sagde David. Til sidst lod Saul sig overtale af David:

– Lad gå da. Du må få min rustning. Men rustningen var så tung, at David var ved at vælte bagover.

– Jeg behøver ikke den dragt, sagde han og tog den af. – Hvis bare Gud er med mig.

Ud fra et minilayout typograferede og placerede Maria Lundén al brødtækst, inden Lillian Brøgger og Cato Thau-Jensen begyndte at tegne. Det muliggjorde et meget tæt og levende layout.

Ping pong proces

Holdet mødtes jævnligt gennem hele processen for at udveksle ideer, inspirere hinanden og tale om, hvad der skulle ske i den enkelte historie. „Det har helt klart givet noget ekstra at arbejde på den måde“, forklarer Lene Trap-Lind. „Mange, der har læst bogen, har bidt mærke i, at den er anderledes, især visuelt, og i det hele taget nytænkende i stilen, og i det med, at billederne bidrager med noget, der ikke står i teksten. Der er altså store fordele ved, at arbejdet på bogen foregår parallelt“.

„For Lillian og mig var det også en lykkelig arbejdsproces“, supplerer Cato Thau-Jensen, „for vi kunne bringe hinanden over de hurdler, man ellers kan have i sådan et forløb, hvor det kører i starten, men så kommer det seje træk. Tingene udviklede sig i dobbelt tempo, og det tætte samarbejde kunne rydde berøringsangsten og tvivlen af vejen, hvilket var vigtigt netop med Bibelen. Lillian og jeg fik sådan ca. 4-5 historier ad gangen. Så udviklede vi et storyboard i fællesskab og kom sammen i tanke om, hvad de forskellige historier havde betydet for os i vores barndom“.

„Vi er ret forskellige, men vi har en god munter tone sammen“, fortsætter Synne Garff. „Jeg kom med udkast til en historie. Så kunne Cato og Lillian bede mig om at trække et ord ud, for som de sagde; ‚Vi behøver ikke male, hvad du skriver‘. På den måde blev illustrationer og tekst flettet sammen. Et sted bad Maria mig skære i teksten, så to spalter på sort bund i bunden af et opslag kunne blive symmetriske. Det er inspirerende at arbejde på den måde“.

Lillian Brøgger og Cato Thau-Jensen udarbejdede fra starten et håndteg-

net mini-layout af hvert enkelt opslag med meget løse skitser til illustrationerne, der kunne fungere som en komposition, som Maria Lundén kunne lægge brødteksten uden om. På den måde kunne hun tidligt vurdere, hvor meget plads, der var til teksten og kunne fx lade teksten følge illustrationen. Maria Lundén valgte den nytegnede font Sauna, som både er moderne og nem at læse.

Lignelsen om den blå kat?

Illustrationen til omslaget blev lavet meget tidligt i processen, fordi den skulle bruges i forbindelse med en bogmesse. Typisk bliver omslaget lavet til sidst, når alt indhold er klar, hvad det ikke var på det tidspunkt, så det var ikke helt nemt.

„Lilian og jeg valgte at lave Adam og Eva i Paradiset, før de bliver smidt ud“, fortæller Cato Thau-Jensen. „Det er jo en helt central historie, og den blå kat er så tilføjet for at binde sammen til bogens sidste billede, hvor katten er med igen. Kattedyret varsler om både noget dramatisk og noget farligt, og Lilian og jeg opfandt den selv. Den indgår ikke i Synnes historier – eller i Bibelen, men den kunne bruges som ramme. Og så gør det ikke noget, at man tænker lidt over den her bifigur“.

Lene Trap-Lind er ikke spor uenig: „For mig passer katten perfekt på forsiden, fordi den både er skælmsk og finurlig, og så udstråler den energi og ser ud som om, den er fuld af overraskelser – ligesom bogen. Et omslag skal jo være udtryk for det, der er indeni og ved at have den med på den sidste side, fik vi bundet en sløjfe på historien. Vi ville ikke være for traditionelle og bundet af, hvordan steder og genstande så ud på bibelsk tid“.

Den blå kat er ikke den eneste overraskelse på billedsiden. „Vi er jo fulgt i fodsporene på en tradition, hvor Bibelen til alle tider er illustreret, så hver kultur inddrager det, den kender“, fortæller Lillian Brøgger. „Ved at trække nutiden ind, gør vi bogen meget mere vedkommende og identificerbar, end hvis der havde været Jesus-sandaler over det hele“.

Da det i beretningen om Jesu fødsel trækker op til, at „den lille vil ud“, rider Maria og Josef således noget overraskende igennem en gade oplyst af skilte med „HOTEL“, „BAR“ og „INN“, inden de finder plads i en mere ydmyg og tidssvarende stald. Andre steder i bibelen er De ti bud gengivet på stentavler omkranset af lysende el-pærer, David synger fornøjet for sine får iført cowboybukser, Paulus skriver sine breve på luftpostpapir, og festen for den hjemvendte søn foregår i et hus med tv og kulørte lamper.

„Vi diskuterede da brugen af neonskilte og paraplyer“, forklarer Cato Thau-Jensen. „I Det Gamle Testamente er der jo ret meget mytisk stof, men i Det Nye Testamente er man mere bundet til geografiske steder og de ting,

Der var ingen vej udenom. Josef hjalp Maria op på deres æsel og trak dyret ud ad den støvede landevej. Efter nogle dage nærmede de sig Betlehem. Det begyndte at rumstere i Marias mave.

– Den lille vil ud, sagde Maria. – Vi må meget snart finde en seng til mig.

Josef løb fra kro til kro, men alle værelser var optaget.

– Josef, du må altså finde et sted nu, bad Maria.

– Den lille kan ikke vente længere.

Gudskelov fik Josef nu øje på en stald. Det var blevet mørkt, men stjernerne lyste ind ad vinduerne.

– Det er ikke noget hotel, men vi får da tag over hovedet, sagde Josef. Han hjalp forsigtigt Maria ind i stalden og stillede det trætte æsel ved siden af en stor, godmodig okse. Og lige der, midt i stalden, kom den kæreste lille dreng omsider til verden. Maria svøbte ham i et blødt tæppe og gav ham en masse kys på panden og på den nuttede næsetip. Josef lagde barnet i en krybbe fyldt med frisk hør og sagde:

– Her, lille du, kan du hvile dig trygt og godt.

Da Ananias kom ud til Saul, tog han en dyb indånding, lagde sine hænder på Sauls hoved og sagde:
 – Saul, åbn dine øjne og se! I det samme kinnse Saul og Ananias fortsatte:
 – Nu skal du lade dig døbe. Døben skal være et tegn på, at Gud er med dig, selv om du har været imod ham og hans søn Jesus. Saul tog en mundfuld vand og en bid brød og gik ned til floden for at blive døbt. Det var som om, han blev et nyt og bedre menneske, så han ville også have et nyt navn: Fra dem dag kaldte man sig for Paulus.

Paulus bliver fanget

275

» Nu tog Paulus rundt og fortalte, at Jesus var Guds søn. Jøderne blev helt forvirrede:

– Vi forstår ikke et suk. Først ville Paulus slå alle disciplene ihjel. Så ville han ikke alligevel og blev oven i købet bedste ven med de kristne.

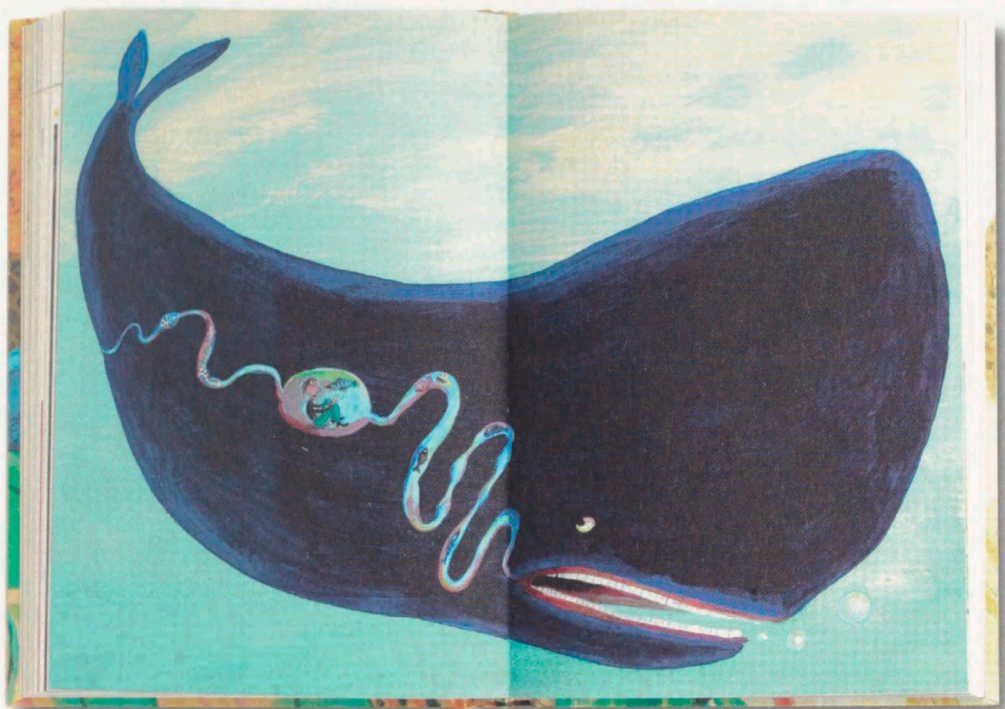
Cato Thau-Jensen:
 „Lilian havde de der små farvede stickers, som blev sat op på tegningen med Paulus, der er blind og bliver seende igen. Sådan må det være ...“

de omgav sig med på den tid, for det ved man jo faktisk en del om. Men vi besluttede at se stort på det. Det skulle være en universel historie, hvor vi gik mere ind i oplevelsen. Ved at give Adam mange forskellige hudfarver i begyndelsen af bogen, lavede vi fra starten en kontrakt med læseren om ikke at være for naturalistiske“.

Kun ganske få gange var Lene Trap-Lind ikke enig i tegnerens fortolkning af historierne, men som hun understreger: „Der skal være frie tøjler for de kreative, for at det er sjovt at gå ind i sådan en proces“.

Stoffet omsat til børnehøjde

Synne Garff justerer kun yderst nænsomt på originalteksterne, men formår med ganske få sproglige virkemidler at formidle budskabet i historierne til nutidens småfolk: „Somme tider måtte jeg så at sige opløse kardinalordet i hver historie, og fortælle hvad det går ud på med nogle andre ord. I historien om den barmhjertige samaritaner, måtte jeg fx vise, hvad

næsten er for en størrelse. Jeg gik virkelig rundt om det ord. Det var vigtigt for mig at formidle essensen om barmhjertighed og næstekærlighed, som er så grundliggende for vores menneskesyn i Danmark og jo gennemsyrrer hele vores sociallovgivning. Generelt har det været vigtigt for både tegnerne og mig at formidle kærlighedstanken uden at forfalde til sukkerklistret Jesus-romantik og smilende englebasser på lyserøde skyer. Vi har villet vise menneskesindets nuancer – fra de lyse til de mørke sider“.

I indledningen til historien om Jakobs himmelstige står der: „Da solen gik ned, slog Laban lejr. Han følte sig meget ensom og fandt en sten, han kunne putte sig op af“. Den autoriserede tekst lyder: „Undervejs kom han til et sted, hvor han overnattede, fordi solen var gået ned. Han tog en af stenene og stillede den som hovedgærde, og så lagde han sig til at sove på stedet dér.“ (1. Mosebog, kap. 28, v. 11). Ved at bruge ord som „ensom“ og „putte“ skriver Synne Garff historien ind i et univers, som børn kender. Hvem har lyst til at putte sig op af en sten? Heldigvis har de to tegnere til-

Synne Garff: „Profeten Jonas er sur over, at Gud ikke vil straffe indbyggerne. Så han surmuler. Alle kender vist til det med at smage sin egen bitterhed. Vi har mange regnskaber med hinanden“.

føjet et æsel ved siden af Laban og stenen – så helt alene i verden er Laban trods alt ikke.

Eksemplet er typisk for den måde forfatteren formår at forenkle og modernisere bibelteksten på, og for tegnerens brug af ekstra visuelle elementer, der fortolker og bygger videre på teksten. „Vores ambition var jo ikke at revolutionere med en helt ny tolkning, men at fortælle historierne i børnehøjde“, forklarer Lene Trap-Lind. „Synne arbejder med en god blanding af humor og respekt for forlægget. Det viser sig i bemærkninger som: ‚Zakæus har fået chancen for at starte på en frisk.‘ Den slags går rent ind“.

Interaktion med brugeren

Rundt omkring i historierne er strøet små læserhenvendelser, der ansporer til refleksion: „Hvordan tror du Kainsmærket ser ud?“, „Hvor er du født?“, „Hvorfor tror du Lots kone vender sig om?“ eller som opfordrer til at gå på opdagelse i illustrationerne: „Tæl fårene!“

Moses løftede på ny sin tryllestav. Alt stæv blev på et øjeblik til myg, der fløj rundt i store sværme og stak både babyer, børn, kvinder og mænd. Det kløede og kradsede noget så forfærdeligt. Den tredje plage havde ramt egypterne. Men kongen ville ikke lade israelitterne rejse.

Så svingede Moses atter sin tryllestav. Alle huse og hele jorden blev dækket med fluer. Når folk snakkede med hinanden, fløj fluerne ind i munder på dem, og så sagde folk – Bzzzzzz. Bzzzzzz. Den fjerde plage havde ramt egypterne. – Få dem væk, Moses! Klagede kongen og spyttede et par fluer ud i sin suppe. – Så skal dit folk få lov at rejse. Men kongen var en værre bandit. I det øjeblik fluerne var væk, sagde han: – Ha ha, der snød jeg dig nok. Israellitterne må alligevel ikke rejse.

„Hvad tror du prinsessens sko er lavet af?“ lyder spørgsmålet til historien om Moses i sivkurven. Da skoene har en umiskendelig lighed med snuderne på de krokodiller, vi har set sværme rundt i floden om Moseskurven, er det ikke svært at digte videre på den yndige prinsesses skjulte kompetencer, og detaljen er et eksempel på, hvordan illustrationen fortæller sin egen historie, som vi finder mange steder.

Om årsagen til, at den idé opstod, fortæller Cato Thau-Jensen: „Projektet havde ligget stille et par måneder hen over sommeren, og Lilian og jeg huskede det som om, der i historien om Moses og sivkurven var en tekst om, at de små børn bliver ædt af krokodillerne. Vi ringede til Maria for at høre, om den var faldet ud. Det var den ikke, for den havde aldrig været der. Vi havde simpelthen bare opdigtet den i vores billeder, og vi var ret skuffede over, at det drama var væk. Derfor skulle prinsessen alligevel have sine små grønne krokodillesko med krokodilleøjknapper, så vi fik fortalt historien om, at hun havde fanget en krokodille“.

Cato Thau-Jensen:
„Vi kunne ikke se, hvor Maria havde placeret 4-tallet, da de har samme grå form som fluevingerne. Derfor tror man de mangler. Maria lavede tallene på måde, så man kan fordybe sig - flere gange“.

Synergi når det er bedst

Holdet bag *De Mindstes Bibel* ville ikke være blege for at gentage den kollektive arbejdsform i et nyt bogprojekt, fordi den åbenlyst har været meget givende for det færdige resultat og for de medvirkende. Og hvad angår tid og økonomi, har Lene Trap-Lind heller ingen forbehold: „Jeg er bestemt ikke blevet afskrækket fra at bruge samme metode en anden gang. Tværtimod. For den viser virkelig, hvad synergi giver, når det er bedst. I betragtning af, hvor stor en bog *De Mindstes Bibel* er, er arbejdet gået relativt hurtigt. Jeg tror ikke, denne proces blev forlænget i tid. Rent koordinerings- og planlægningsmæssigt skulle man selvfølgelig holde hovedet koldt, men det hele skred glat og hurtigt frem. Måske også fordi vi svingede så godt sammen – det er nok alfa og omega. Men man skal bestemt ikke presse den arbejdsmetode ned over en titel, bare fordi det er sjovt at arbejde sådan. Man skal også have det rigtige hold, for at det giver mening“.

„Hele tegneprocessen gik hurtigere, end hvis der kun havde været én illustratør“, supplerer Lilian Brøgger. „For det tager tid at være i tvivl. Og vi blev jo aflønnet, som om vi var én på opgaven, så på den måde blev det heller ikke dyrere for forlaget. Det havde simpelthen været et baneslag, hvis en af os skulle have tegnet det hele alene“. Og hun slutter: „For at få sådan et samarbejde til at lykkes, skal man først og fremmest nulstille sit ego, og så er det en forudsætning, at teamet har tid til virkelig at arbejde sammen. Man kan noget sammen, som man ikke kan alene. Det er en tredje faktor, som man skal tage imod og ikke modarbejde. Det kræver åbenhed fra alle“.

PIA JØNSSON (f. 1958), forfatter, redaktør og konceptudvikler, cand. mag. i litteratur og film, driver kommunikationsbureauet METAFOR.

De Mindstes Bibel. Genfortælling: Synne Garff. Illustration: Lilian Brøgger og Cato Thau-Jensen. Tilrettelæggelse: Maria Lundén Grafisk Design. Redaktion: Lene Trap-Lind. Bibelselskabets Forlag 2008.

De Mindstes Bibel modtog i 2008 Den Danske Bogdesignpris af Komitéen for Årets Bogarbejde & Forening for Boghaandværk